

TAYYORLOV GURUHIDA BOLALARDAGI TA'LIM VA TARBIYANI SHAKLLANTIRISH METODIKASI

Zilola Baydjanovna Botirovna

Urganch RANCH texnologiya universiteti

magistr 1-kurs talabasi

Hunarmand uyushmasi mutaxassisi

Annotatsiya: Maktabgacha ta'lim tizimining muhim bosqichlaridan biri bo'lmish tayyorlov guruhida tarbiya va ta'lim tizimini zamon talablari asosida to'g'ri yo'naltirish bugungi kunning dolzarb masalasidir. Bu guruhga kelgan bola psixologik, ijtimoiy, jismoniy va aqliy jihatdan maktabga tayyorlanadi, undagi shaxsiy va axloqiy sifatlar chuqurlashadi. Shu nuqtai nazardan, tayyorlov guruhidagi tarbiya va ta'lim jarayonini tashkil etishda fundamental ilmiy, pedagogik va psixologik asoslangan metodikalarga suyangan holda ish yuritish, zamonaviy yondashuvlarning har birini to'g'ri tanlay olish muhimdir.

Kalit so'zlar: tayyorlov guruhi, ta'lim metodikasi, tarbiya, maktabga tayyorgarlik, bola shaxsi, zamonaviy yondashuv, oila va bog'cha hamkorligi, individual yondashuv, axloqiy qadriyatlar, pedagogik jarayon.

Bola maktabgacha yoshda atrof muhit bilan faol tanishadi, harakat, fikrlash, idrok va his-tuyg'ulari rivojlanadi, oila va jamoada o'z o'rnini his qiladi. Shu bosqichda ta'lim va tarbiya jarayonining maqsadi nafaqat bilim va ko'nikmalar berish, balki bolaning ongida hayotiy zarur me'yor va qadriyatlarni shakllantirish, mustaqil fikr yuritish qobiliyatini rivojlantirish, jamiyatga moslashish va faol ijtimoiy munosabatlarda ishtirok etishingizga zamin yaratishdan iborat. Ta'lim berish va tarbiyalash jarayonining asosiy tamoyillari – har bir bolaning individualligi va tabiiy imkoniyatlarini hisobga olish, fanga sadoqat, axloqiy va ma'naviy qadriyatlarga e'tiborni kuchaytirish, bolaning intellektual, ruhiy, jismoniy o'sishini uyg'unlashtirish hisoblanadi. Jamoada ishlash, o'z fikrini bayon etish, savol berish, javob topish, mustaqil o'ylash va xulosa qilish kabi ko'nikmalar bosqichma-

bosqich singdiriladi. Buning uchun zamonaviy pedagogik texnologiyalardan, interfaol metodlardan, innovatsion yondashuvlardan keng foydalanish, har bir bolaga alohida yondashuv zarurligi alohida e'tiborga molik. Maktabgacha yoshdagi bolada axloqiy qadriyatlar, diqqat, xotira, tafakkur, idrok va emotsional soha jihatlari tabiiy, ongli rivojlanishini ta'minlash uchun pedagogik tarbiya va ta'limning samarali usullarini tanlash katta ahamiyatga egadir. Har bir guruhda bolalarning yoshi, individual salohiyati, qiziqishi, tengdoshlari bilan muloqoti va kommunikativ ko'nikmalari doimo pedagog nazoratida bo'lishi kerak. Matn, savod o'rganish, matematika asoslari, atrof-muhit haqida boshlang'ich tushunchalar, axloqiy darslar, ijod va amaliyot mashg'ulotlari rejalashtiriladi [1].

Bolalarning so'z boyligini oshirish, nutqini rivojlantirish, ertak, she'r, hikoyalar orqali tasavvurini kengaytirish, o'z nuqtayi nazarini muloqot jarayonida ifodalash, tinglash va tushunishga o'rgatish, har bir mavzuni bolalarning qiziqishidan kelib chiqqan holda taklif etish – bugungi maktabgacha ta'limning asosiy vazifasidir. Didaktik o'yinlar, loyihaviy mashg'ulotlar, muammoli vaziyatli topshiriqlar, kichik guruhlarda va yakka tartibdagi faoliyat bolalarda bilim, ko'nikma, malakalarni barqaror rivojlantirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Harakatli o'yinlar, jonli suhbatlar, savollar, bahs va muhokamalar orqali bolaning izlanish hissi va qiziqishini uyg'otish, mustaqil qaror qabul qilishga yo'naltirish ta'lim va tarbiya samaradorligini oshiradi. Tayyorlov guruhining asosiy maqsadi – bolani maktabga har tomonlama tayyorlash, mustaqil hayotda va o'qish jarayonida o'zini tuta biluvchi, axloqiy va aqliy rivojlangan, jamiyatga mos va faol shaxs sifatida tarbiyalashdir. Tarbiyachi har bir bolani sinchiklab o'rganishi, uning rivojlanish dinamikasi, kundalik faoliyati va xarakteri ustida izchil ishlashi kerak. Shu asosda individual va differensial yondashuvlar asosida ta'lim-tarbiya jarayonining qamrovini kengaytirish mumkin. Bolalarning jismoniy, aqliy va axloqiy salomatligi, ruhiy va emotsional barqarorligini ta'minlash, ko'nikma va tasavvurlarning shakllanishi uchun zamonaviy rivojlantiruvchi ta'lim muhitini yaratish, bolaning tabiiy qiziqishi, izlanish ruhi, izchil muloqot va faoliyatga undash – har bir pedagog oldidagi ustuvor vazifa sanaladi. Tarbiyada asosiy e'tibor – axloqiy qadriyatlar, vatanparvarlik, mehnatsevarlik, mehr-

oqibat, to'g'rilik, do'stlik, o'zaro yordam, jamiyat oldida mas'uliyat kabi ma'naviy fazilatlarni ongga singdirishdan iborat. Ona tiliga hurmat, yurtga sadoqat, tinchlik, hayotiy qadriyatlar bolalarni har tomonlama yetuk etib voyaga yetkazadi. Matematika, atrof-muhit, tabiat, jamiyat haqidagi tushunchalar doirasida bolarda kuzatish, tahlil qilish va xulosa chiqarish reflekslari paydo bo'ladi. Nutqini boyitish, asar mualliflari, qahramonlar, ijtimoiy, axloqiy muammolarni anglab yetish, bolaning o'ziga xosligini rivojlantirishga yordam beradi [2].

Muloqot va jamoadagi faoliyat, o'z fikrini ochiq gapira olish, do'stlar bilan kelishib ishlash, vazifalarni mustaqil bajarish, oraliq muammolar va to'siqlardan oqilona chiqib ketish bolaning maktabga va jinoyatga tayyorlanishida asos sanaladi. O'yin, uchastka, oraliq maktabga tashriflar, guruhii ishlanmalar, tasviriy san'at, jismoniy mashg'ulotlar, musiqaviy faoliyatlar tarbiya va ta'lim jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Bunda qisqa va uzoq muddatli rejalashtirish, har kuni va har hafta amalga oshiriladigan zarur faoliyat turlari pedagog tomonidan belgilab boriladi. Tarbiya jarayonida axloqiy tarbiya ustuvor o'rin tutadi. Bolada ezgulik, halollik, mehnat, uyushqoqlik, insonparvarlik, yurtparvarlik, tabiat va jamiyatga mas'uliyat, ona va oilaga sodiqlik, mehr, do'stlik, hamjihatlik, bag'rikenglik sifatlarini shakllantirish zarur. Ushbu fazilatlarni batafsil va izchil o'rgatish, bolani har tomonlama komil inson qilib voyaga yetkazadi. Tayyorlov guruhida o'qitiladigan predmetlar va faoliyat turlarining barchasi bolaning tafakkurini kengaytiradi, xotira, diqqat, idrok va analiz qobiliyatini mustahkamlashga xizmat qiladi. Savod o'rganishga tayyorgarlik, so'z va harfni tanish, tovushlarni farqlash, o'qish va yozishga dastlabki ko'nikmalar, matematik tasavvurlar, san'at va musiqaga qiziqish uyg'otish orqali bolalar maktabda darslarni o'zlashtirishga tayyor bo'lib boradi [3].

Innovatsion pedagogik texnologiyalar – smart darslar, interfaol loyihalar, trening va tajribalar, muammoli vaziyatli topshiriqlar, rol o'ynash, muhokamalar orqali bolalarning mustaqil fikr yuritish, tahlil qilish va muammoli vaziyatlarga ijodiy yondashish malakasi rivojlanadi. Bu bosqichda tarbiyachi doimo yangi metodlarni, zamonaviy ta'lim vositalarini tadbiq etadi, bolaning tabiiy qiziqishi va izlanishiga ergashadi. Tayyorlov guruhida bolalarning nutq va tafakkurini rivojlantirish, axloqiy me'yor va qadriyatlarni

singdirish, vatan, oila va do‘stlarga hurmat, ona tilida fikrini erkin ifodalash, ijtimoiy muhitga moslashish, o‘zini tutish madaniyati, muloqot va bahs madaniyati, faol hayotga intilish kabi fazilatlarni shakllantirish zarur. Bunda didaktik o‘yinlar, tasviriy san‘at, asarlar bilan tanishish, yangi soha va kasblar haqida olib boriladigan suhbatlar muhim rol o‘ynaydi. Tarbiyada oila va bog‘cha hamkorligi, ota-onalar bilan doimiy muloqot, bolalarda ijtimoiy moslik, o‘ziga ishonch, mustaqillik va tashabbus ko‘nikmasini oshirish – pedagogik jarayonning muhim qismidir. Oila muhitining tarbiya jarayoniga ta’siri, oilaviy qadriyatlarning bola hayotidagi o‘rni beqiyosdir. Ota-onalar bilan muntazam suhbatlar, maslahatlar, hamkorlik dasturlari orqali bolalarning mukammal tarbiyasi uchun yagona muhit yaratiladi. Jismoniy tarbiya orqali bolalarning harakat faoliyati, mushtoq va tetik bo‘lishini, to‘g‘ri yurish-turish, gigiyena va sog‘lom turmush tarzi asoslarini singdirish, mustahkam fe‘l va barqaror maqsadga intilish sifatlarini tarbiyalash mumkin. Jismoniy mashg‘ulot, o‘yin va sport elementlari maktabgacha guruh bolalari uchun tabiiy va quvonchli faoliyat hisoblanadi. Bolalarning mustaqil ishlash, mas’uliyat, erkinlik, o‘z-o‘zini his etish va boshqarish, tashabbuskorlik, vazifaga mas’uliyat, do‘stona muhitda samarali faoliyat yuritish sifatleri har tomonlama rivojlantiriladi. Pedagog har safar yangi usul va interfaol mashg‘ulotlarni tatbiq etib, bolalarga bilim manbaini to‘g‘ri tanlash, ma’lumotlarni saralash, o‘z fikrini asoslash va ilgari surish, o‘z ustida mustaqil ishlash jarayoniga yordam beradi [4].

Maktabgacha ta’lim tizimida bolaga bilim berishda, tarbiyalashda asosiy urg‘u bolaning tabiiy rivojlanish davrlariga, salomatlik, ruhiyat, ijtimoiy muhitga moslashuv, axloqiy-etik talablar, mustaqil hayotiy faoliyatga tayyorlash, jamoa va oilani birlashtiruvchi qadriyatlarnik qadriga yetkaziladi. Bolalarda o‘z salohiyati va kuchiga ishonch, atrof muhit bilan uyg‘un munosabat, hayotiy maqsad sari intilish, mustahkam dunyoqarash, to‘g‘ri qaror qabul qilish, bilim va ko‘nikmalarni ongli, maqsadli talab asosida o‘zlashtirish sifatleri barqaror mustahkamlanadi. Zamonaviy ta’lim va tarbiyani tashkil etishda differensial va individual yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Har bir bolani o‘z qiziqishlari, salohiyati, ruhiy ehtiyojlari, fe‘l-atvori, xarakteri, uydagi va jamoada tutgan o‘rni nuqtai nazaridan to‘liq o‘rganish, unga shaxs sifatida alohida

yondashish, pedagogik jarayonni individual loyihalashtirish zamon talabi hisoblanadi. Har bir bolaning o‘z ijtimoiy maydoni, xulq-atvori, axloqiy fazilatlari, jismoniy va intellektual imkoniyatlarini ob’ektiv baholash va rivojlantirish uchun uzluksiz yondashuvlar, qisqa va uzoq muddatli maqsadlar aniqlanadi. Maktabgacha ta’limning barcha bosqichlarida, ayniqsa tayyorlov guruhida, oila va tashkilot hamkorligi, pedagoglarning kasbiy salohiyati, yangilikka o‘chlik, o‘z ustida ishlash, kreativlik, innovatsion texnologiyalar, pedagogik psixologiya va soha yangiliklarni o‘rganish nihoyatda zarur. Har bir bolaning erkin fikrlashi, nutq faoliyati, mustaqil ishlash malakasini kuchaytirish uchun metodik vositalar keng doirada tanlanadi va tatbiq qilinadi. Ta’lim va tarbiya metodikasining asosiy maqsadi – bolalarning bilim va ko‘nikmalarini, axloqiy barkamolligini mustahkamlash, jamiyatda o‘z o‘rnini topishda yo‘l ko‘rsatish, maktabda muvaffaqiyat qozonish uchun mustahkam poydevor yaratishdir [5].

Xulosa:

Tayyorlov guruhida bolalardagi ta’lim va tarbiyani shakllantirish metodikasi o‘zining kenga qamrovli ilmiy-nazariy asoslanishi, zamonaviy va xalqchil yondashuvlariga tayangan holda bolalarni har tomonlama rivojlantiradi. Har bir bolaning imkoniyatlari, qiziqishlari, ehtiyojlariga mos pedagogik jarayon, individual va differensial yondashuv, interfaol va rivojlantiruvchi metodlardan foydalanish orqali shaxs kamoloti hamda maktabga mukammal tayyorgarlik ta’minlanadi. Bugungi tayyorlov guruhidagi tarbiya va ta’lim metodikasi yosh avlodda mustaqillik, bilimga qiziqish, ijtimoiy va axloqiy fazilatlarni uyg‘unlashtirish, kelajagi porloq avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G.S. Qarshiyeva, F.B. Nosirova, G.M. Qosimova. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi. Toshkent, 2020.
2. T. Sultonova. Maktabgacha ta’lim tashkilotida tarbiya metodikasi. Toshkent, 2019.
3. A. Xolbojyayev, S. Nurximatova. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. Toshkent, 2020.
4. O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha va maktab ta’lim vazirligi nashrlari.
5. E.G. G‘oziev. Tarbiya va shaxs kamoloti. Toshkent, 2011.
6. “Maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishning namunaviy davlat dasturi”, 2022.